

עומק דעת

ממרן הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת 'יד אהרן'

עשרת ימי תשובה

'בפיך ובלבבך לעשותו'

הגשמי לא מאפשר להרגיש בה, וככל שאדם מוסיף בקניני התורה ומבטל את גופו בשבילה הוא מצליח לגלות את הקשר הפנימי שלו עם התורה שנמצא כבר בכח, והוא מחבר אליה בפועל, וזה הכונה "בפיך ובלבבך לעשותו" כלומר שכבר יש את התורה בכח, ועלינו להוציא אותה מהכח אל הפועל בפינו ובלבבנו, זה לעניין התורה.

ולשיטת הרמב"ן שהמצוה האמורה היא תשובה נראה גם כן שזהו ענין של ההוצאה מן הכח אל הפועל, ויתבאר על פי דברי הרמב"ם בהלכות גירושין (פרק ב הל' כ') וז"ל, 'מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא גט כשר... ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס ... שאין אומרין אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשותו כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן, דהיינו שאם רוצים להחיל חלות באונס זה לא יחול, כי קניין צריך דעת ורצון לקנות או להקנות וכאשר הסכים מחמת כפייה אין פה שום קניין כי באמת אינו רוצה להקנות.

וממשיך הרמב"ם לבאר את החילוק 'אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה, לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו, ע"כ. מבואר בדברי הרמב"ם שכל אחד מישראל יש בו רצון פנימי עמוק לקיים את כל התורה כולה מאחר שהוא רוצה להיות מישראל.

ולפי זה מובנים היטב דברי הרמב"ן שמצות התשובה בפיך ובלבבך לעשותו, דהיינו שהיא נמצאת כבר בכל בתוך הלב רק צריך לגלות את זה בפועל, כי כמו שאומר

"כי המצוה הזאת אשר אנוכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו" (דברים ל יא).

וברש"י 'כי קרוב אליך - התורה נתנה לכם בכתב ובעל פה, והרמב"ן פירש 'המצוה הזאת - על התשובה הנזכרת, כי והשיבות אל לבבך, ושבת עד ה' א-להיך, מצוה שיצוה אותנו לעשות כן, ע"כ. כלומר ששיטת רש"י שהמצווה האמורה בפסוק היא מצות 'לימוד התורה', ואילו לרמב"ן זה מצות התשובה.

ולכאורה מה שנחלקו ביניהם זה רק מה הפשט בפסוק, אבל זה ודאי שגם התשובה וגם התורה הם בגדר של 'בפיך ובלבבך לעשותו', וצריך להבין מה הכונה שדברים אלו קרובים אלינו ובפינו ובלבבנו לעשותם, ומה בדיוק הפסוק בה לאפוקי.

ומה שנראה לבאר שהפסוק בא לומר שדברים אלו אינם דברים שהם מחוץ לאדם והוא צריך להתייגע להשיג דבר שאין לו כלל, אלא דברים אלו מצד שורשם קיימים עמוק בליבו של כל אחד מישראל וכל מה שמוטל עליו זה לחזור לאותו השורש, כלומר לדברי רש"י שהמדובר כאן הוא תורה, הרי פשוט שכל אחד מישראל מצד שורשו הוא מחובר אל התורה, וכמו שכתוב שיש שישים ריבוא אותיות בתורה כנגד שישים ריבוא נשמות ישראל וכל אחד ואחד מחובר בעומק נשמתו אל שורשו בתורה, ולכן אומרת התורה שהיא אינה רחוקה כלל, שנצטרך לעלות לשמים כדי להשיג אותה, כי היא כבר נמצאת בתוך ליבנו והיא ברת השגה בשבילנו, אך כל מה שאנו צריכים זה להוציא אותה מהכח אל הפועל ולתת לה להתגלות בתוכנו.

וכמו שמבואר בכמה מקומות שזה באמת היסוד של 'קניני התורה', שאפילו שאנו מצד הנשמה אנו מחוברים אל התורה ומקושרים אליה, אך מכיון שאנו חיים בעולם חומרי ובתוך גוף גשמי איננו יכולים להרגיש בקשר העמוק שלנו עם התורה שהיא כל כך רוחנית והגוף

אם נבחר בזה ובין אם לא, אלא לאחר שאמרה התורה את הקללה הנוראה למי שלא ישמור את כל דברי הברית, אומר הקב"ה לעם ישראל 'והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבות אל לבבך בכל הגויים אשר הדיחך ה' א-להיך שמה', זאת אומרת שעם ישראל יקבלו את הצרות וישיבו אל לבבם שהכל בגלל מעשיהם הרעים, ועל זה מגיעה אותה ההבטחה שנושב אליו בכל לבבנו, כי על ידי הצרות יחלש כוחו של היצר התוקף ויתעורר אותו רצון עמוק ופנימי וכבר נשוב אליו ברצון, כי כאמור כל מה שלא מקימים רצון ה' כי איננו מרגישים את הרצון הרוחני, אך כשהגוף נחלש ותשש כח היצר אנו מרצונו מקימים רצון ה' ושבים אליו בכל ליבנו.

וזה גם מה שאנו פועלים באמירת הסליחות, שבדרך כלל כאשר אדם שקוע במעשיו ואינן מתבונן בהם כלל הוא אינו של לב עד כמה הוא עושה רע כי היצר מסמא את עיניו ולא נותן לו להבחין בהם, אך על ידי הסליחות שאנו מתפללים אל ה' ומבקשים ממנו שיעזור לנו לשוב אליו, אז מתעורר פתאום אותו הרצון הפנימי והעמוק שבנו לעשות טוב ולחדול מהרע, וכאשר מתעורר הכח הטוב אנו מרגישים הרבה יותר עד כמה אנו מלאים סתירות שמצד אחד עושים מצוות ורוצים בקרבת ה' אבל מאידך אנו עוברים כל כך הרבה עבירות ועוברים על רצון ה', ורק כאשר מבחינים במה שצריך לתקן אפשר לשוב בתשובה.

וככל שבימים אלו נתחזק לעשות רק את מה שנכון לעשות ונתרחק ככל האפשר מלהימשך אחרי מה שכופה אותנו יצרנו הרע נוכל להחליש את כוחו, וכך יתעורר בנו אותו רצון פנימי שבתוכנו שרוצה בעבודת ה' וכך נוכל לשוב בתשובה שלימה.

הרמב"ם מאחר שהוא מישראל הרצון האמיתי שלו הוא לעשות רצון הבורא ורק היצר הוא זה שמונע אותו, וכל עניין התשובה הוא לגלות את העומק הפנימי האמיתי שבתוכנו שרוצה לעשות רצון ה', ולהוציא את אותו הרצון מהכח אל הפועל, זאת אומרת לקבל על עצמנו שבאמת נלך לפי הרצון הטוב והאמיתי, ולא אחר היצר שתוקף אותנו לעשות שלא כרצון ה'.

והנה יש שמתקשים בפסוק "ומל ה' א-להיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה אותו" שפי' שם הרמב"ן 'זהו שאמרו הבא ליטהר מסייעין אותו, מבטיחך שתשוב אליו בכל לבבך והוא יעזור אותך', ובהמשך דבריו כתב שיתבטל היצר הרע מהאדם ולא תהיה שום משכה אל הרע, ולכאורה תמוה איך יתכן להבטיח שישוּבו בתשובה ויתבטל כח הרע והלא בצורה כזו תתבטל כל הבחירה מהאדם ומה עניינה של הבטחה זו.

אולם לפי המתבאר לא קשה כלל, שהנה רבינו יונה בשער השני מונה מספר דרכים בהם האדם יכול להתעורר לשוב בתשובה, ואחד הדרכים שמנה שם זה כאשר באים על האדם צרות שעל ידי זה מתעורר לפשפש במעשיו, אולם זה ודאי לא יעלה על הדעת לומר שאם אדם מתעורר לשוב בתשובה מפני שיש לו צרות זה נקרא שנטלה ממנו הבחירה, אלא הצרות רק מעוררות אותו לשוב, אך כששב בפועל ודאי ששב מכח עצמו, כי הצרות רק מעוררות בתוכו את אותה הנקודה הפנימית העמוקה הרוצה לעשות רצון ה', רק שכל הזמן אינו מצליח כי החומר מעקב אותו אבל ברגע שיש צרות והחומריות נחלשת אז מתעוררת הנקודה הפנימית הזו, והוא מצד עצמו כבר שב מרצונו הטוב. ובזה יתבאר מה שכתב הרמב"ן, שזה לא הבטחה בעלמא שהקב"ה הבטיח שהוא ישיב אותנו אליו בין